

ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ МАЙБУТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Черняков Б. І. Микола Лукаш. Бібліографічний покажчик. 1953–2005 / Борис Черняков. – К. : Критика, 2007. – 570 с.

Борис Черняков – доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка давно в наукових колах утвердився як визначний бібліограф, який дуже прискіпливо ставиться до опису літературних джерел і для якого джерела мають величезну цінність. Саме стараннями цього науковця укладено низку бібліографічних покажчиків стосовно, зокрема, захисту дисертаційних робіт із журналістики, журналістикознавчих публікацій у серіальних виданнях Київського університету ім. Тараса Шевченка, окупаційної преси Райхскомісаріату України, засобів масової інформації зарубіжних країн, інших тем. До речі, народився Борис Черняков у місті Кролевіці Сумської області. Така акцентація на біографічному факті не випадкова, адже в Кролевіці далекого вже від нас 1919 року народився всесвітньо знаний перекладач Микола Лукаш.

Безперечно, дослідника такого високого рівня постать Миколи Лукаша не могла не привернути. Окрім того, у 1999 році Борис Черняков із подивом з'ясував, що каталоги найбільших бібліотек столиці пропонували лише по 3-5 карток на видання Лукашевих перекладів. „Це, – пише професор, – схвилювало. Невже травою забуття поросло не лише подвір'я Лукашевого дитинства, а й поле вітчизняної культури?”. І розпочався науковий пошук, який Борис Черняков визначив для себе як журналістське розслідування.

Робота тривала майже десятиріччя: розпочалася, як уже зауважувалося, в 1999 році й закінчилася виданням книги „Микола Лукаш. Бібліографічний покажчик. 1953–2005”¹ у видавництві „Критика” 2007 року. Видання вражає вже з першої миті знайомства з ним: формат 70x100/16; обліково-видавничих аркушів 47,77; умовно-друкованих аркушів 46,7; кількість описаних джерел – 4605. Книга побачила світ завдяки фінансовому сприянню Українського наукового інституту Гарвардського університету й Наукового товариства імені Т. Шевченка в Америці.

Заради істини скажемо – це не перша спроба укласти бібліографію Миколи Лукаша. У 2003 році дослідниця-львів'янка Валентина Савчин уклала й під науковим редагуванням доктора філологічних наук, професора Роксолани Зорівчак видрукувала біобібліографічний покажчик «Микола Лукаш». Означену працю прихильно зустріли вітчизняні

---

¹ Черняков Б. І. Микола Лукаш. Бібліографічний покажчик. 1953–2005 / Борис Черняков. – К. : Критика, 2007. – 570 с.

літературо- й перекладознавці, критики, журналісти. Хоча нараховував той покажчик 1648 позицій, вважався величезним успіхом: інформацію про перекладну та оригінальну творчість Миколи Лукаша було зібрано вперше.

Видання Бориса Чернякова, із майже п'ятьма тисячами позицій, складається із трьох частин: „Твори і переклади”; „Про Миколу Лукаша”; „Допоміжні покажчики”. Матеріали першої частини структуровано за такими напрямками, як „Художні твори” (80 джерел), „Мовознавчі та літературознавчі праці. Інтерв'ю. Фольклорні записи” (32 джерела), „Листи. Рекомендації. Автобіографічні матеріали. Дарчі написи” (48 позицій), „Переклади” (1174 джерела), „Редагування” (17 позицій), „Dubia” (16 позицій), „Помилково підписане й підписане алонімом” (17 позицій). Матеріали другої частини складаються із таких розділів: „Критична література. Хронікальні матеріали. Спогади” (2668 позицій), „Художні твори” (141 позиція), „Музичні твори” (23 позиції), „Іконографічні джерела” (228 позицій), „Бібліографічні посібники” (80 позицій), „Премія журналу „Всесвіт” імені Миколи Лукаша” (47 позицій), „Додаток” (21 позиція). У „Допоміжних покажчиках” (третя частина) вміщені „Твори і переклади”, „Імена”, „Періодичні видання”, „Видавництва та видавничі організації”, „Список абрєвіатур”.

Робота Борисом Черняковим виконана колосальна – почасти такий обсяг під силу цілим інститутам або науковим групам. Та ж постать Миколи Лукаша цього варта. Вражає номенклатура його перекладів: подарував українському народові вершинні літературні твори з 15 мов. Поезія і проза. Усі поетики, усі школи, напрями й стилі. Вся амплітуда новоевропейського слова. Від Ренесансу до сюрреалізму. Українською за сприяння цього видатного перекладача, перекладознавця і лексикографа до нас заговорили Віктор Гюго, Андре Стіль, Гюстав Флобер, Поль Верлен, Анатоль Франс, Артюр Рембо, Максим Горький, Мігель де Сервантес, Лопе де Вега, Федеріко Гарсія Лорка, Йоган Гете, Генріх Гейне, Адам Міцкевич, Роберт Бернс, Вільям Шекспір, Джані Родарі, Джованні Бокачо, Лайнер Марія Рільке та багато інших письменників – леґіон.

Однак тільки в останні роки заговорили, і то не всі повногласо, про внесок у розвиток вітчизняної культури Миколи Лукаша, його побратимів-перекладачів Григорія Кочура, Анатолія Перепади, ще одного уродженця Сумщини Юрія Назаренка. До визнання, до дня, коли назвали його корифеем українського перекладу, Микола Лукаш пройшов життєво складний шлях. Труднощі почалися від часу народження: завдав клопоту батькам незвично довгою затримкою мовного розвитку – заговорив аж на п'ятому році від народження. Під час навчання у молодших класах від необережності впав із балкону другого поверху школи й зламав ногу (потім ту ж ногу буде двічі поранено у війну і зламано наїздом автомобіля у Харкові в 50-х роках). Після успішного закінчення Харківського педагогічного інституту іноземних мов був залишений для наукової роботи на кафедрі й через кілька місяців виключений – у роки війни перебував на тимчасово окупованій території. Напівголодне існування. Складності додавали і його опозиційні настрої, суперечні з русифікаторською політикою радянської влади: неодноразово виступав проти утисків української мови і культури. У своїх епіграмах, які називав «шпигачками», був нещадним. В одній із них дошкульні рядки присвятив відомому тоді мовознавцю-обрусителю Іванові Білодіді:

Говорила баба деду:
«К Белодеду я поеду.
Утвержу двомовну мову
І домой вернуся знову».

– Тихше, бабо, не ...,
К Белодеду нет їзди!»

На тлі все зростаючих утисків українства новаторські принципи художнього перекладу, запроваджені Миколою Лукашем, сприймалися як виклик владі. За це виключався зі Спілки письменників, не мав можливості заробляти, однак принципів не змінював, вossidателям високих кабінетів не кланявся. Саме це ще й сьогодні декотрим крутить у носі.

Багатогранним і цілісним постає Микола Лукаш під час ознайомлення із бібліографічним покажчиком. З приємністю читачі дізнаються, наприклад, що в різних виданнях опубліковано 80 віршів Миколи Лукаша. Найбільше зацікавлюють несерйозні за формою але надсерйозні за змістом думок „Я – комуніст” (підспів під Павла Тичину), „Нехай Європа кумкає...” (пародія на вірш Павла Тичини „Партія веде”), „Комуністична міфологія”, „Народ – безгямний звір, що сил своїх не знає...”, „У царстві бездоганно-соннім...”, „І дуче, й фюреру, й вождям...”. Окрім того, Микола Лукаш автор низки епіграм: на В. Козаченка, Ю. Збанацького, Ю. Смолича, О. Гончара, М. Подоляна, Б. Чалого, І. Манжару, М. Фішбейна, Ю. Тарнавського та інших.

Приємно дізнатись із укладеного Борисом Черняковим бібліографічного покажчика про уродженців Сумщини, які тим чи іншим чином дотичні до Миколи Лукаша: писали про нього, він дарував їм книги з творчими написами, листувалися. Таких земляків у рецензованій праці 68. З-поміж них Б. Антоненко-Давидович, Д. Білоус, Н. Білоцерківець, О. Вертій, О. Вертіль, А. Гризун, М. Данько, І. Дудар, Ю. Козя, П. Кочура, А. Луговський, В. Мироненко, Ю. І. Назаренко, Л. Новиченко, Ф. Овчаренко, П. Охріменко, Г. Петров, Л. Полтава, М. Сереженко, В. Скакун, О. Сліпушко, О. Столбін, Л. Ушкалов, М. Шевченко, О. Шугай, О. Юценко. Ще одна приємність – прізвища викладачів і співробітників Сумського державного університету, які вказані як автори робіт чи згадок про видатного перекладача: Валерій Власенко, Віктор Звагельський, автор цієї рецензії.

Звичайно ж, переважна більшість із цих авторів оприлюднювала свої матеріали, пов'язані з Миколою Лукашем, на сторінках періодичних видань, які виходять на території Сумської області. Закономірним сприймається той факт, що на сторінках „Кролевецького вісника” (до 1991 року „Маяк комунізму”) – 134 публікації. Газета „Сумщина” (спільно зі своєю попередницею „Ленінською правдою”) надрукувала 52 матеріали. Відображено в бібліографічному покажчику й наукову статтю К. Кусько у „Віснику СумДУ” про переклад Миколою Лукашем „Фауста” Й. Гете [1].

Гортаючи й учитуючись, знайомлячись і пробігаючи сторінками академічної праці Бориса Чернякова, дивуєшся працездатності автора і його старанню перелопатити значний за обсягом матеріал: тисячі джерел у багатьох бібліотеках України і закордону, тисячі сайтів Інтернету.

Інша думка радісно підказує, що для дослідників перекладацької справи зроблена робота – цінне джерело для майбутніх досліджень. Зрозуміло, за життя Миколу Лукаша перекладознавці не помічали, а сьогодні вже захищено кілька дисертацій за його творчим доробком. Вшановується в Україні й пам'ять всевітньо знаного перекладача: ім'я присвоєно одній із перекладознавчих кафедр Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Науковим товариством ім. Т. Шевченка у Львові створено Комісію всевітньої літератури ім. Миколи Лукаша; у Кролевіці встановлено меморіальну дошку. До 90-річчя митця, певно ж, активується у вшануванні й столиця нашої області, у провідному навчальному закладі якої готують майбутніх

перекладачів. Микола Лукаш – це ідеальний приклад для наслідування молоді в оволодінні знаннями, у прагненні до навчання, у працездатності, у вмінні виносити власну думку й сміливості її відстоювати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кусько К. Я. “Фауст” Гете в перекладі Івана Франка: дискурсивні міркування / К. Я. Кусько // Вісник Сумського держ. ун-ту: Збірник наук. праць. Серія Філологічні науки. – 2002. – № 4. – С. 102–107.

Садівничий В. О.
кандидат наук із соц. комунікацій,
Сумський державний університет,
м. Суми